

החזרת עובדים פלסטינים מהגדה המערבית לעבודה בישראל

יוחנן צורף ואסטבן קלור | 29 בפברואר, 2024 | גיליון 1832

הפסקת עבודתם בישראל של למעלה מ-140 אלף עובדים פלסטינים מהגדה המערבית בעקבות המלחמה שהכריז חמאס על ישראל וגלויי ההזדהות הרבים עמה מצד תושבי הגדה, מהווה נדבך נוסף בנטל הרובץ על הכלכלה הפלסטינית ועל יציבותה של הרשות הפלסטינית. כן פוגעת ההפסקה בכלכלה הישראלית, שלא הצליחה עד כה למצוא תחליף לעובדים אלה. ענפי הבניה והחקלאות, הנשענים עליהם, נקלעו למשבר. ממשלת ישראל מתקשה לקבל החלטות אשר לעתידם של העובדים הפלסטינים בשל הזעם הרב על הפלסטינים בכלל מאז טבח ה-7 באוקטובר. בחלוף כחמישה חודשים מפרוץ המלחמה ועקב חשש מהחרפת המתח הביטחוני ערב חודש רמדאן, שלילותיו עתירי אירועים והתכנסויות משפחתיות וחברתיות הכרוכים בהוצאה כספית רבה, נדרשים צעדים משככי מתיחות כדי למנוע התרחבות של העימותים וההתנגשויות בגדה המערבית. החזרה הדרגתית ומבוקרת של עובדים פלסטינים, שהעסקתם איננה מהווה סיכון ביטחוני, עשויה לתרום לכך.

חלפו כחמשה חודשים מאז הטבח שביצע חמאס בנגב המערבי, וטרם נראה סוף לסיום המלחמה שפרצה בעקבותיו. צה"ל פועל בעוצמה רבה נגד חמאס ברצועת עזה, בולם בהצלחה ניסיונות רבים לבצע פגועי טרור בגדה המערבית ומגיב בעוצמה בחזית הצפון על מלחמת ההזדהות עם חמאס, שפתח חזבאללה. בצל המתיחות שבים בישראל אט אט החיים למסלולם, להוציא חלק מהאזורים שתושביהם פונו ועקב גיוס עובדים רבים למילואים.

בה בעת, הזירה הפלסטינית מלקקת את פצעייה ורחוקה מלשוב למסלול. רצועת עזה, הנמצאת בעין הסערה, משלמת את מחיר ההרס והחורבן עקב הלחץ הצבאי הישראלי, שחמאס כפה עליו. בגדה המערבית, לעומת זאת מסתמנת ירידה ניכרת בפעילות הכלכלית - בין השאר בעקבות החלטות שהתקבלו בישראל עם פרוץ המלחמה - ופוגעות ישירות בחיי היום יום באזור: ישראל החליטה לקצץ מכספי המיסים שהיא גובה עבור הרשות הרשות הפלסטינית את החלק המועבר מידי חודש לרצועת עזה, זאת, בנוסף לקיצוץ הנמשך כבר מספר שנים של הכספים המיועדים למשפחות אסירים ואסירות שביצעו פגועי טרור נגד ישראל. בנוסף, מאז פרוץ המלחמה ברצועת עזה, ישראל הטילה איסור גורף על כניסת הפועלים הפלסטינים מהגדה המערבית לשטחה.

העבודה בישראל משמעותית ביותר לכלכלה הפלסטינית והיא מעוגנת בסעיפים רבים בהסכמי אוסלו, שקבעו נהלים וכללים להעסקת הפועלים. פרוטוקול פריס, שנחתם ב-1994 בין ישראל לאש"פ, מחייב סיוע לכלכלה הפלסטינית כדי לקדם את צמיחתה, אך יצר בפועל קשר ותלות הדדי בין הכלכלה הפלסטינית והכלכלה הישראלית. עם הזמן נוצרה אף זיקה בין התלות ההדדית לבין התיאום הביטחוני בין כוחות הביטחון הישראליים למנגנוני הביטחון הפלסטיניים. ככל שהתיאום הוכיח את עצמו והיציבות הביטחונית הורגשה ברמת השטח, גילתה ישראל פתיחות רבה יותר לכניסת עובדים פלסטינים לתחומה.

ערב המלחמה, עבדו בישראל גופא ובהתנחלויות בגדה המערבית כ-165 אלף פועלים פלסטינים, כ-130 אלף מהם הועסקו בהיתר, ועוד מספר לא ידוע ללא היתר, ומוערך שמדובר בכ-35 אלף. מאז פרוץ המלחמה, כ-150 אלף מהעובדים שעבדו בתוך הקו הירוק אבדו למעשה את מקור פרנסתם, שהיה תלוי בשוק העבודה הישראלי (אלוף פיקוד המרכז מאפשר העסקה של כ-15,000 עובדים פלסטינים בהתנחלויות). תקוותם שהעניין ישוב לשגרה, כפי שאירע אחרי סבבי עימות בין ישראל לחמאס שהתרחשו בעשור וחצי האחרונים, טרם התגשמה. העובדים מודעים אמנם להקשחה הניכרת שחלה הפעם בעמדת ישראל בהשוואה לעבר לאחר מתקפת חמאס, וגם לנוכח ההתכחשות הפלסטינית לאירועי ה-7 באוקטובר, היעדר הגינוי להם והתמיכה הנרחבת בחמאס ברחבי הגדה, אך ממשיכים לקוות שישובו לעבודתם. בין היתר משום שטרם נמצא להם תחליף בישראל המורגלת לעבודתם ונשענת על מקצועיותם, זה שנים רבות. יתר על כן, העבודה בישראל היוותה מקור הכנסה שפרנס משפחות רבות ברווחה ובכבוד.

בהסתכלות מאקרו-כלכלית, ההכנסה מעבודה בישראל ובהתנחלויות היוותה כ-20 אחוזים מהתוצר הפלסטיני והייתה משענת איתנה לשימור יציבותה הכלכלית. בשנת 2022 הכניסו פועלים אלה לכלכלה הפלסטינית למעלה מארבעה מיליארד דולר, כאשר התקציב השנתי הכולל של הרשות באותה שנה עמד על כשישה מיליארד דולר. שכרו של עובד בניין בישראל ערב המלחמה עמד על כ-300 ש"ח ליום, יותר מכפול מהשכר החציוני של פועלים בגדה, העומד על כ-115 ש"ח ליום. זוהי אליה וקוץ בה כי מחד גיסא הכנסת משק הבית הפלסטיני של העובד בישראל גדלה והרשות הפלסטינית נהנית מההכנסה מישראל, אבל התהליך כולו פוגע בתמריצים לרכוש השכלה גבוהה. היעדרו של ציבור משכיל ובעל כשורים משוק העבודה הפלסטיני מקשה מאוד על התפתחות הכלכלה הפלסטינית ומותיר אותה בפיגור וללא מנועי צמיחה הדוחפים את החברה כלפי מעלה.

עתה בעקבות ההחלטות של ממשלת ישראל מרחפת סכנת קריסה כלכלית על הרשות הפלסטינית. הכלכלה הפלסטינית, הסובלת מהיקף אבטלה המגיע מאז המלחמה לכ-40 אחוזים, איננה מסוגלת לספק לאלה המצליחים למצוא עבודה בשטחי הגדה את אותה רמת שכר ששוק העבודה הישראלי מציע להם. לכן, עובדים נשארים בבית, מתוסכלים, ותורמים את חלקם לעליה בשיעור האבטלה בתחומי הרשות הפלסטינית. זאת ועוד, העבודה בישראל,

חושפת בפני הפלסטינים את הפער הגדול בין שתי הכלכלות, אטרקטיבית מאוד, לרבים אף מהווה משאת נפש.

זעם העובדים, שזה למעלה מארבעה חודשים אינם יוצאים לעבודה ואין להם מקור הכנסה חלופי, גובר ומופנה גם לעברה של הרשות הפלסטינית. הרשות מצדה נאלצת לפטר ולקצץ במשכורות שהיא משלמת לעובדיה הרבים, בכלל זה אנשיה המשרתים במנגנוני הבטחון, מנסה לגייס לחץ בינלאומי על ישראל ומתריעה מפני מצבה הכלכלי ההולך ומתדרדר. נוצר מצב, שרבים מסתובבים בחוסר מעש ברחובות והם נתונים להשפעת המבקרים והמסיתים נגד ישראל והרשות עצמה.

בה בעת, איסור כניסת עובדים פלסטינים פוגעת גם בכלכלת ישראל. מרבית הפועלים הפלסטינים שעבדו בישראל ערב המלחמה הועסקו בענפי הבניה, החקלאות והמסעדות. הפגיעה בענף הבניה היא משמעותית במיוחד שכן הועסקו בו 100 אלף עובדים פלסטינים - כשליש מכלל העובדים בענף זה בישראל וכ-80 אחוזים מהמועסקים בעבודות רטובות (טייחים, טפסנים, רצפים). הם צברו מיומנות ומוניטין של עובדים מקצועיים, שהיעדרם יוצר בעיה קשה לענף. מאז ה-7 באוקטובר מסתמנת בו האטה ניכרת. אין כמעט התחלות בניה ופרויקטים רבים נעצרו או קצב קידומם הואט במידה ניכרת. הממסד הקבלני בישראל לא חדל זה שבועות ארוכים להתריע מפני האיום המרחף על תפקודו של ענף הבניה, והחיפוש אחר עובדים חלופיים מישראל או ממדינות אחרות מתברר, כמו במקרים דומים בעבר, כבלתי מועיל על שום המיומנות והמקצועיות של העובדים הפלסטינים ומשום תנאי ההעסקה הנוחים שלהם, שאינם מחייבים לינה ושהיה לילית בשטח ישראל. ישראלים אינם נוהרים לעבוד בעבודות מסוג זה והבאת פועלים ממדינות מוכות אבטלה במזרח אסיה, היא תהליך הכרוך בקליטה ובהכשרה ממושכים. מכיוון שהביקוש לדירות ממשיך לעלות, שיתוק בהתחלות הבניה היום יגרום עליות מחירים חריפות בשנים הקרובות עקב המחסור העלול להוצר בדירות חדשות.

מסקנות והמלצות

נכון לכתיבת שורות אלה, רגשות הזעם עקב הטבח שביצע חמאס ביישובי מערב הנגב משפיעים מאוד על תהליך קבלת ההחלטות בישראל. הרשות הפלסטינית, שלא גינתה את מתקפת חמאס, משלמת את המחיר. העובדים הפלסטינים מהגדה המערבית, שעבדו בישראל, משלמים אף הם את מחיר ההזדהות עם חמאס.

אלא שהמציאות הכלכלית בתחומי הרשות הפלסטינית הולכת ומתדרדרת. יכולתה למצוא מקורות תקציביים חלופיים לאלה שקוצצו על ידי ישראל דלה ביותר, תנועת המסחר בשווקים נפגעת כתוצאה מהיעדר ההכנסות של העובדים בישראל ואיומי הקריסה, הנשמעים תדיר מצד הרשות הפלסטינים ומטרידים מאוד את מערכת הביטחון וחלקים בממשלת ישראל.

עם זאת, יש וניתן להתוות מדיניות בררנית ומבוקרת, שתעניק אשורים לאוכלוסיות שרמת הסיכון שהעסקתם תיצור נמוכה, בפרט עובדים מבוגרים, נשואים ובעלי ילדים, שרוב עליהם

עול הפרנסה. יש לזכור, שבאזורי התעשייה של היישובים היהודים בגדה המערבית ממשיכים להיות מועסקים כ-10,000 פועלים גם בימים אלה של מלחמה. בעבר הוערך שעומותם צבאיים עם חמאס עשויים להוות הזדמנות לכלכלה הפלסטינית לאתחל את עצמה ולהתחיל ביצירת תשתיות רחבות ומנועי צמיחה, שיציעו אותה קדימה. אולם, הכאוס שיצר חמאס הופך את השיקום והתלות המוחלטת באחרים למאפיין העיקרי של הכלכלה הפלסטינית, נכון לעכשיו, ושל עתיד הכלכלה הפלסטינית.

ערב לילות הרמדאן, שבהם גוברים הצריכה בשווקים וכן ההתקהלויות והמפגשים החברתיים, לצד האווירה האלימה המתרחבת בגדה המערבית ומשקעי ההרס, האובדן והזעם הכבדים בישראל, נדרשת נקיטת צעדים שיש בהם כדי לשכך מתחים ולמנוע ההתפרצויות זעם נרחבות בגדה. הודעה על החזרה הדרגתית של עובדים לישראל, גם אם תהליך היישום שלה יחל בסוף הרמדאן, יהיה בה כדי לעורר תקווה בקרב הרבים שפרנסתם נשענת על עבודה בישראל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט